

Närkontakt med den textila historien

Textilarkivets ting väcker intresse och frågor

Textilarkivet Västernorrland är ett förpliktigande namn på den textila samling i Sollefteå som nu övergått i Läns museets ansvar. För att fira att Ångermanlands textilarkiv och Läns museet slagit sina påsar ihop och ingått förening har utställningen "Tusen trådar. Tusen år" öppnat i arkivet vid Nipan i Sollefteå. Man slår på stort. I en formgiven utställning får publiken möta praktfulla textilier ur läns museets magasin i nära kontakt med textilarkivets skatter från hundra år av samlande och hemslöjdsflit.

De nyligen förenade parterna kompletterar varandra. Museet har de välbevarade och hela styckena i en samling med både geografisk och historisk räckvidd. Textilarkivets 8000 objekt och fragment vittnar om fliten och skaparkraften ute i bygder. Om den anda som Ångermanlands hemslöjdsförening ville bevara och underblåsa vid starten 1909.

Löftet om det tusenåriga perspektivet infrias med en medeltida textil list som hittats i Dals kyrka och som lånats ut av Historiska museet. Det visas i en kassaskåpsliknande monter med anpassad luftfuktighet. Tygstycket i sig är inte mindre respektingivande och nära besläktat med bonaderna från Överhogdal i Härjedalen och Skog i Hälsingland. De är alla vävda i soumak, ett relik, osvenskt och dekorativt vävsätt som kallas snärjväv sedan det återupptäcktes på 1920-talet.

Att tala om tusen trådar är däremot en underdrift, en missvisande ordlek som illa täcker vad det varit fråga om, i en landsände där linproduktion och storskaligt framställd varptät premiärvarit en eftertraktad vara för avsalu och väsentlig del i de omtalade sörkörarnas slädlaster. Den formgivna utställningens återkommande uppspädda symboliska varptrådar misslyckas lika mycket att väcka respekt för kvalitén i den ångermanländska textilproduktionen. Just här är det överflödigt att låta de textila materialen och produktionssätten representeras av grova modeller. Själva utställningen erbjuder ju närkontakt med en praktfull vävd mönsterflora och den finaste linnedamast och dräll. I textilarkivets draglådor finns autentisk, stämplad premiärvarit från Sidensjö samt spånadsprover från spinnävingar i Örnköldsvik och Skog. Allt vittnar om de förfinade färdigheter som behärskades av trakternas kvinnor.

Äkthetens aura

Textilier har oftast en direkt utstrålning, det som Walter Benjamin kallar aura. Det gäller inte bara högt värderat silke och lin. Utstrålningen finns hos de trivialaste föremål och i de fragment som textilarkivet är rikt på; en mössa från Björna, hos en remsa rosengång, påtade pjäxband, mönsterstickade vantar och vävda randningar från Ångermanlands alla socknar. Objektens aura fångar betraktaren, man står där i beundran utan att riktigt veta vad man ska ta sig till. Tinget väcker intresse. Även om de är vackra och framkallar välbehag är detta välbehag inte, i Immanuel Kants mening, intresselöst. Ty textila ting är aldrig ändamålslösa och utan avsikt. Att exponera textilier frikopplade från begreppslighet och kunskapssammanhang är en utmaning, som den kanadensiska konstnären Jessica Stockholder antagit och i stort sett lyckas med i sina verk. Hon förklarar sig likgiltig för det meningsbärande hos textilmaterialen och använder dem enbart som bärare av färg i stort upplagda måleriska verk.

Utställningens slagnummer; exponeringen av täcken från hela Västernorrland, skulle kunna betraktas som en intresselös installation utan andra avsikter än att bära färg som distribueras på sinsemellan oberoende bildplan och samverkar till en monumental målerisk helhet. Det kunde räcka så.

KONST I VÄSTERNORRLAND

Landstinget, Regional Utveckling, 871 85 Härnösand 0611-80214

Red: Mats de Vahl mobil: 070-2476939 epost: mats.de.vahl@lvn.se

Men museets uppgift är en annan än konstens; att tillgängliggöra föremålen och den kunskap som finns om dem. Installationen i utställningen består av fälltäckan, tunntäckan, tjocktäckan, gubbtäckan, tulltäckan, slarvtjällstäckan, ryor och halvryor. Och i centrum, med all rätt, Märta Stina Abrahamsdotters egensinniga, självständiga, stickade täcken som alltså saknar motstycke vad gäller uppfinningsrikedom i kombinationen av teknik, mönster och färg.

Textil lyxkonsumtion

I katalogen skrivs om textil lyxkonsumtionen bland allmogen i Ångermanland. Enligt skattelängder från 1818 ville bondhustrur i anmärkningsvärd utsträckning klä sig i sidenklänningar. Det är en överraskande och konkret uppgift som skiljer sig från utställningens fakta, där den geografiska lokaliseringen av tingen får ersätta precision i tid och social miljö. Upplevelsen av tingen väcker intresse och frågor som jag inte får besvarade. En unik kjolväska från Junsele har dock året 1799 som applikation. Ett lappat och lagat rött livstykke har en aura som drar betraktaren till sig. Men angivelsen "livstykke för kvinna" är för vag för att jag ska bli nöjd. När och av vem bars alla dessa bindmössor och kjolväskor från socknar i Ångermanland, Medelpad och Hälsingland ?

Frågan är särskilt berättigad inför den grupp av folkdräkter som ges dominerande plats i utställningen och katalogen. Av katalogen och under guidningen framgår att dräkterna kommit till under idogt sökande under 1900-talet då delarna hämtats från vitt skilda håll i landskapen för att till slut utnämnas till landskapsdräkter. Hur hembygds- och hemslöjdsföreningar, under inflytande av nationalromantiken, lyckades konstruera denna tradition är en fängslande historia i sig, värd att berätta. I utställningen framstår de konstruerade dräkterna och samlingarnas objekt som lika autentiska.

Linets plats i historien

När Anna Fahlén kom till Sollefteå i 1900-talets början och försökte få allmogens kvinnor att återuppta textilslöjdandet var den högproduktiva linepoken i landskapet över. En fondvägg med blommande lin markerar det utrymme i utställningen som kommer att ägnas åt denna ångermanländska näring. Det väcker förväntningar eftersom Ångermanland inte bara haft ypperliga kvalitéer och väverskor utan också en nutida forskare i ämnet. Gertrud Grenander Nyberg ägnade sina första och sista böcker åt linhanteringens historia i landskapet. Den sista "Linnelärft från Ångermanland" kom 2001 och borde vara självklar i utställningens litteraturlista. Grenander Nyberg beforskade särskilt vävredskapen men hon tillför alltid ett ekonomiskt-historiskt perspektiv. Hon försummar aldrig att placera in artefakter och människor i tid och sociala sammanhang. Hon gör klart att linets historia omfattar olika tidsepoker där dess betydelse och värde förändras beroende på den nationella jordbruks- och näringspolitiken. Man kan önska att utställningsproducenterna haft något av denna vilja till precision om de utställda objekten.

Avsikten med utställningen kan vara att bjuda stort och ge impulser till fördjupning och närstudier. I utställningen får jag närkontakt med mycket som jag hoppats att få se och jag hänger över verk av landskapets textila stjärnartister. Men det är först när jag lämnat utställningen och uppsöker en dator som min otålighet ger med sig och jag får veta vad jag egentligen sett. Via museets registreringsnummer söker jag upp objekten och läser fakta ur katalogen. Jag drar mina egna slutsatser om de sociala mönstren bakom mönstren. Det ska sägas att Textilarbivets samling är väl och utförligt digitaliserad i jämförelse med museets egen. Så blir de utställda objekten tillgängliga via datorn där dock de äkta tingens aura ersätts av utstrålningen från bildskärmen.

Text och bild: Margareta Klingberg